

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

De første Afsnit af
det latinske Sprogs Syntaxis.

Udgivne som

Indbydelseskrift

til

den offentlige Examen i Randers lærde Skole

i September 1837

af

B. B o r g e n,

Skolens Rector.

**Statens pædagogiske Studiesamling
København V.**

Kjøbenhavn.

Trykt hos **Andreas Seidelin,**

Hof- og Universitets- Bogtrykker.

*Herr Professor i Randers
Beholdt.*

Det Arbeide, hvoraf jeg har benyttet nogle enkelte Partier til nærværende Indbydelseskrift, haaber jeg om ikke ret lang Tid at kunne fuldende. Uagtet jeg er mig bevidst, at jeg under min Syssen dermed ikke har ladet det mangle paa al den Flid og Omhu, hvortil Sagens Vigtighed og Interesse maatte opfordre mig, har jeg dog gjort mig fortrolig med den Forestilling, at dette Arbeide engang vil blive Gjenstand for meget forskellige Domme. Det tør saaledes neppe vente at vinde Bifald hos dem, der erklære sig mod de humanistiske Studier som det væsentlige Grundlag for den lærde Dannelse; men ogsaa i deres Tal, der dele den modsatte Anskuelse, vil maaskee mangen en hæderlig og sagkyndig Dommer finde sig lidet tilfredsstillet i Henseende til de Fordringer, han maatte gjøre til en Bog af denne Natur. — Det har imidlertid ei været mig muligt at arbejde i nogen anden Retning end den, der er betegnet ved nærværende Forsøg; og naar jeg da saaledes turde vente, at de Prøver af en latinsk Grammatik, der her ere meddeelte, maatte vidne om en Bestræbelse efter at give Fremstillingen den Neiagtighed og logiske Sammenhæng, uden hvilken den grammaticalske

Underviisning maa tabe sin Betydning som Dannelsesmid-
del, da vilde et saadant Dndomme være mig det kjæreste
Bidnesbyrd om, at jeg ikke ganske havde forseilet mit
Diemed. Men det er en vanskelig Opgave at forene den
videnskabelige Strengthed med en populær Fremstilling, og
saa meget jeg end erkjender, at denne Forening er Betin-
gelsen for en god Lærebog, føler jeg dog ret vel, at jeg
ikke overalt har været heldig nok til at overvinde de Van-
skeligheder, der ere forbundne med at tilfredsstille en saa-
dan Fordring. Dog ville man paa den anden Side heller
ikke forudsætte en alt for ringe Opfattelsesevne hos den
Ungé, og ikke forglemme, at denne altid finder en vigtig
og sikker Understøttelse saavel i den bestemte Orden og
tydelige Oversigt, som i Lærevens forstandige Veiledning.

Kanders, den 8de August 1837.

B. Borgen.

§. 1.

Syntaxis (*σύνταξις*, Sammenstilling) er den Deel af Grammatikken, der afhandler Læren saavel 1) om de enkelte Taledeles indbyrdes Forbindelse til en Sætning, som ogsaa 2) om hele Sætningers Forbindelse med hinanden. Den er altsaa en Anvendelse af Formlæren, idet den opstiller de Regler, efter hvilke Ordene skulle anvendes under deres forskjellige Former som Dele af Sætningen.

Første Afdeling.

Om den enkelte Sætning.

§. 2.

Ved en Sætning forståes et Udsagn, der er dannet ved forskellige efter bestemte Regler indbyrdes forbundne Taledele. Men et Udsagn grunder sig ifølge sin Natur paa to Forestillinger, hvilke derfor maae indeholdes i enhver Sætning: Subject og Prædicat.

1. Subjectet er den Gjenstand, hvorom Noget udsiges (det, der ligesom er underkastet — *subjectum est* — en Betragtning). Det maa altid enten være eller opfattes som et **Nomen**, og dets eiendommelige Casus er **Nominativ**. *Ex. pater legit, Faderen læser; filius amatur, Sønnen elstes; domus est alta, Huset er høit.*

Ann. 1. Istedetfor et virkeligt Nomen kunne ogsaa andre Taledele og hele Sætninger, naar de betragtes som Nomina, bruges som Subjecter; s. Ex. *Hoc ipsum diu mihi molestum est. Mentiri turpe est. Constat Romanos vicisse.*

Ann. 2. At Subjectet ogsaa i visse særegne Arter af Sætninger kan staae i Accusativ eller Ablativ, vil sees i det Følgende.

2. Prædicatet er det, som udsiges — prædicatur — om Subjectet. Det indeholder altsaa en Førestilling om Noget, der ikke er det Samme som Subjectet selv, men som nu siges at finde Sted hos dette, eller er at forbinde med Subjectet. Til at frembringe et Prædicat hører derfor nødvendigen og væsentligen et Verbum.

Det Ord i Prædicatet, som skal fremhæves eller som er det vigtigste, er

- a) enten Verbet selv, naar det, der udsiges om Subjectet, betegner en Virksomhed eller en Tilstand (for saa vidt som denne sidste kan udtrykkes ved et Verbum alene); s. Ex. *pater legit*, Faderen læser, d. e. den Virksomhed, at læse, er eller finder Sted hos Faderen; *domus flagrat*; *miles cecidit*.
- b) eller et Nomen (som oftest et Adjectiv), naar der udsiges om Subjectet, at der hos samme findes en vis Egenkab eller et lignende bestemmende Kjendemerke. Dette sidste forbindes da med Subjectet ved Hjælp af det Verbum *sum*, hvilket tilkjendegiver, at en saadan Egenkab eller et saadant Kjendemerke er at forbinde med Subjectet. Dette Verbum kaldes derfor *copula*, Forbindelsesordet. — S. Ex. *Vir est bonus*; *terra est rotunda*.

Tillæg. Men ligesom Verbum *sum* er at betragte som det rene eller enklede *copula*, der, uden at nogen anden Førestilling kommer til, forbinder et vist Prædicat med et vist Subject, eller ligefrem antyder, at hiint er at udsige om dette:

saaledes gives der endnu andre Verber, hvilke vi kunne kalde udvidede eller blandede copulæ, fordi de ikke blot udtrykke en saadan Forbindelse i og for sig, men tillige nærmere bestemme den Maade, hvorpaa Prædicatet er forbundet med Subjectet. — De vigtigste af disse Verber kunne i Almindelighed henføres under en af følgende Betydninger:

at være, blive til: *forem, fio, existo, evado, nascor, appareo, maneo*;

at kaldes, benævnes: *appellor, dicor, nominor, nuncupor* (d. e. *vocari soleo*), *vocor, audio* (har Ord for at være), *scribor, inscribor* (betitles);

at ansees, holdes for, befindes at være: *cognoscor, deprehendor, invenior, reperior*; — *arguor, evincor, probor*; — *censcor, credor; ducor, existimor, feror, habeor, judicor, numeror, perhibeor, putor, reputor, videor*;

at vælges, udnævnes til: *capior, creor, declaror, designor, eligor, legor, renuntior, salutor, sufficior*.

f. Ex. *Aristides appellatur justus*, A. kaldes retsfærdig (ell. er retsfærdig ifølge Andres Benævnelse); *Cicero creatus est consul*, C. blev udvalgt til Consul (ell. var Consul ifølge et Valg); *Mercurius Jovis nuntius perhibetur*, M. siges at være Jupiters Sendebud (ell. er Jupiters Sendebud ifølge Beretningen, Fortællingen).

Ann. 1. Verbet *sum* udtrykker oprindelige Begrebet af en Væren, Tilværen, og kan saaledes, naar dette Begreb alene skal betegnes, danne et fuldstændigt Prædicat; f. Ex. *est deus*, Gud er (er til). Denne oprindelige Betydning ligger til Grund for dette Ord, baade naar det anvendes som copula, og naar det, under Navn af Hjælpeverbum (verb. auxiliare), tjener til at danne den sammensatte Form af visse Tempora i Conjugationen, hvor det ligesom har en svagere og næsten forsvindende copulativ Kraft.

(1*)

I. Om de enkelte Taledeles indbyrdes Forhold.

§. 5.

For saa vidt som Ordene indbyrdes forbindes til at danne en Sætning, kunne de betragtes under to forskjellige Hovedforhold, idet nemlig Sætningens Dele ere hinanden enten sideordnede eller underordnede.

1) Sideordnede eller koordinerede kaldes de Dele af Sætningen, som nærmest forene sig med hinanden til een Forstilling, eller staae i et lige Forhold til hinanden, hvilket derfor maa betegnes ved den størst mulige Overensstemmelse i Formerne. Læren om saadanne overensstemmende Forhold har Navn af *Syntaxis convenientiæ* eller *concordantiæ*.

2) Underordnede eller subordinerede kaldes de Dele af Sætningen, som ere afhængige af andre, saaledes at de staae i et indbyrdes ulige Forhold, hvilken Uoverensstemmelse, hvor det lader sig gjøre, antydes ved Flexionsformens Forandring. Det Ord, af hvilket et andet er afhængigt, siges at styre dette, og Læren om saadanne Afhængighedsforhold kaldes *Syntaxis dependentiæ* eller *rectionis*.

A. Læren om sideordnede Forhold.

§. 6.

Sideordnede Forhold finde Sted i en Sætning

1) mellem Subject og Prædicat (hvad enten dette er et ved copula forbundet Nomen, eller et selvstændigt Verbum);

2) mellem et Substantiv og andre Nomina, hvilke umid-

Ann. 2. Ogfaa de udvidede copula kunne naturligtvis, ifølge deres Betydning, bruges som fuldstændige Prædicater, da det kun er i den ovenfor angivne Forbindelse at de tabe deres Selvstændighed; — f. Ex. *Hæc dicta sunt, non scripta. — Id inventum est a te. — Catilina evasit.*

Ann. 3. Naar Sammenhængen tydeligen viser, at et Prædicatsnomen henhører til et vist Subject, udelades ofte copula, hvilket især er Tilfældet i Sætninger, der indeholde en almindelig Betragtning; f. Ex. *Summum jus summa injuria (sc. est). — Omnia præclara rara (sc. sunt).*

§. 3.

Til at danne en Sætning udfordres altsaa nødvendigvis ikke flere Ord end de, der betegne de to Hovedforestillinger, Subject og Prædicat. Men da en saadan Sætning ikkun i enkelte Tilfælde vilde være tilstrækkelig til at udtrykke den Talerens Mening fuldstændigt, saa følger heraf, at Subjectet og Prædicatet hver for sig ofte maae forenes med nærmere Bestemmelser, der saaledes tjene til at udvide Tanken og derved tillige Sætningens Omfang. Saaledes kan f. Ex. Sætningen: *pater mortuus est*, udvides paa følgende Maade: *pater amici abhinc triennio misere mortuus est Romæ.*

§. 4.

Den rette Anvendelse af disse forskellige Bestanddele, ved hvis Forbindelse Sætningen bliver et fuldstændigt Udtryk for en bestemt Tanke eller Mening, gjør det nødvendigt

- 1) at bestemme de Regler, efter hvilke de enkelte Dele slutte sig til hinanden i deres indbyrdes Forhold;
- 2) at fremsætte saadanne Bemærkninger om de enkelte Deles Natur og Væsen i og for sig, hvorved deres Brug under de ovennævnte Forhold bliver nærmere bestemt.

§. 7.

Sideordnet Forhold mellem Subject og Prædicat:

I. Hvis Hovedordet i Prædicatet betegner en Egenskab eller et lignende bestemmende Kjendemærke, og altsaa er udtrykt ved et Nomen, da forenes dette med Subjectet ved Hjælp af copula. Dette Nomen er dernæst enten et Adjectiv eller et Substantiv.

- a) Naar Prædicatets Nomen er et Adjectiv, da retter dette sig efter Subjectet i Genus, Numerus og Casus. (Dette gjælder ogsaa om den participialste Deel af de sammensatte Tempora i Conjugationen); f. Ex. *Vir est doctus; femina est bona; hi libri sunt mei; animalia sunt ab hominibus domita.*

Ann. 1. Naar der ved Subjectet ikke saameget tænkes paa den enkelte Gjenstand selv, som paa den hele Art eller det almindelige Begreb, hvorunder Gjenstanden henhører, da staaer Prædicatets Adjectiv i Neutrum, og opfattes som et Substantiv. F. Ex. *Omnium rerum mors est extremum*, Døden (det at døe) er det Sidste af Alt. *Varium et mutabile semper femina*, Kvinde (det kvindelige Væsen) er noget Ustadigt og Foranderligt (eller er lutter Ustadighed og Foranderlighed).

Ann. 2. Naar et demonstrativt eller relativt Pronomen eller Adjectiv og et Substantiv gjensidigen ere forbundne med hinanden ved Verb. sum som Subject og Prædicat, da retter Pronominet eller Adjectivet sig efter Substantivet baade i Genus og Numerus, hvorimod det i Tanken sædvanligen staaer i Neutrum. F. Ex. *Hæc est nobilis ad Trasimenum pugna*, dette er det berømte Slag ved Tr. — *Ille murus abeneus esto, nil conscire sibi, nulla pallescere culpa. — Hæc morum vitia sunt, non senectutis.*

Ann. 3. Naar et Tempus i et udvidet copula er dannet ved Sammensætning med et Participium, da skal dette sidste vel regelmæssigen antage Subjectets Genus, men som oftest retter det sig dog efter Prædicatets Nomen, naar det staaer nærmere ved dette end ved Subjectet. F. Ex. *Non omnis error stultitia est*

dicenda. Paupertas mihi onus visum est miserum et grave. Dog, naar Subjectet er en Person's Nomen proprium maa Participiet altid rette sig efter dette i Genus. *Æ. Gr.* Semiramis, sexum mentita, puer esse *credita* est. — Undertiden retter Participiet sig i Genus efter et Nomen, der staaer i Apposition til Subjectet. *Æ. Gr.* Corinthus, totius græciæ lumen, *extinctum* est.

Ann. 4. Undertiden er Subjectet brugt i en figurlig Betydning, og Prædicatet retter sig da ofte i Genus ikke efter Subjectet, men efter det Begreb, som er udtrykt ved samme paa en uegentlig Maade. *Æ. Gr.* Capita conjurationis virgis *caesi* ac securi *percussi* sunt. — Eunuchus *his acta*.

Ann. 5. Naar der undertiden efter Verbet sum følger et Adverbium, da er dette ikke at betragte som Prædicat; thi sum er i saadanne Tilfælde ikke copula, men et selvstændigt Prædicatæverbium (see §. 2, 2. Ann. 1), med Betydningen at befinde sig, forholde sig, *Æ. Gr.* Sic vita hominum est, saaledes forholder det sig med det menneskelige Liv. — *Rectissime* sunt apud te omnia, Alt staaer sig vel til hos dig.

b) Naar Prædicatets Nomen er et Substantiv, da maa dette altid stemme overeens med Subjectet i Henseende til Casus, og, saa vidt som muligt, i Genus og Numerus.

- 1) Hvis nemlig Prædicatets Substantiv betegner en Ting, da behøver det kun at stemme overeens med Subjectet i Casus, og det er blot tilfældigt, om det tillige har samme Genus og Numerus. *Natura est juris fons.* *Athenæ sunt urbs pulcherrima.*
- 2) Betegner derimod Prædicatets Substantiv en Person, da kunne og skulle saadanne Personal-Substantiver, for saa vidt som de tillige ere mobilia, ogsaa i Genus og Numerus rette sig efter Subjectet. *Æ. Gr.* *Stilus optimus dicendi effector et magister.* — *Vita rustica parsimoniae, diligentiae, justitiae magistra* est. — *Licentia rerum corruptrix* est morum.

II. Hvis Hovedordet i Prædicatet tilkjendegiver en Virksomhed eller Tilstand, der altsaa betegnes ved et Verbum, da retter dette sig efter Subjectet i Person og Numerus. F. Ex. *ego doceo; tu discis; sol lucet; nos scribimus; vos legitis; aves volant.*

Ann. 1. Dste tages der ikke saa meget Hensyn til Subjectets grammaticalste Numerus, som til den i samme udtrykte Mening, og derfor kan et Prædicat i Pluralis følge efter et Subject i Singularis

- a) naar Subjectet er et Collectiv, og altsaa indeholder Begrebet af en Fleskhed. F. Ex. *Magna multitudo undique convenerant.* — *Pars per agros dilapsi, pars urbes petunt finitimas.* — Denne Brug er hyppigst hos Digterne, men ikke almindelig hos alle gode Prosaister.
- b) naar Subjectet betegner een af flere, som *uterque, quisque*, det dobbelte *alius* og *alter* o. a., hvor der da i Prædicatet er taget Hensyn til denne Fleskhed. F. Ex. *Eodem die uterque eorum e castris stativis exercitum educunt.* — *Optimus quisque iussis paruere.* — *Acciderat, ut alter alterum necopinato videremus.* — Denne Forbindelse kan forklares derved, at Subjecter af denne Art egentligen ere at betragte som Appositioner, der slutte sig som underordnede Bestemmelser til et underforstaaet almindeligere og mere omfattende pluralist Subject, der saaledes faaer Indflydelse paa Prædicatet. — Exempler paa Sætninger, hvor et saadant almindeligere Subject udtrykkeligen træder frem, ere: *Ceteri suo quisque tempore aderunt.* — *Decemviri perturbati alius in aliam partem castrorum discurrunt.*
- c) naar Subjectet er forbundet med et andet Ord ved Præpositionen *cum*, saaledes at de begge betragtes som to sidesordnede Subjecter. F. Ex. *Ipsa dux cum aliquot principibus capiuntur.*

Ann. 2. Naar Subjectet og Prædicatets Nomen staae i forskjellig Numerus, retter copula sig vel regelmæssigen efter Subjectet; f. Ex. *Captivi militum præda fuerant;* men det er vel endnu oftere Tilfældet, at det antager Prædicatets Numerus. F. Ex. *Possedere ea loca, quæ proxuma Carthaginem Numidia*

appellatur. — *Amantium iræ amoris redintegratio est.* (cfr. §. 7. I. a. Anm. 5).

Anm. 3. Undertiden retter Prædicatets Verbum sig i Henseende til Numerus efter et Ord, der staaer i Apposition til Subjectet, men ikke har samme Numerus som dette. F. Ex. *Tungri, civitas Galliæ, fontem habet insignem.* (cfr. §. 7. I. a. Anm. 5).

III. Naar en Sætning indeholder flere Subjecter, iagttages følgende Bestemmelser med Hensyn til Prædicatet:

1. I Henseende til Genus:

a) Naar Subjecterne have samme Genus, da antages dette ogsaa af Prædicatets Nomen eller Participium. F. Ex. *Pater et filius mortui sunt; mater et filia mortuæ sunt.* *Grammaticæ quondam et musicæ iunctæ fuerunt.*

b) Naar Subjecterne have et forskjelligt Genus, komme tre Tilfælde i Betragtning:

1) Ere Subjecterne levende Væsener, da sættes Prædicatet i Masculinum som det fortrinligere Genus. F. Ex. *Jam pridem pater mihi et mater mortui sunt.* — *Cerere nati sunt Liber et Libera.*

Anm. Skulde det Tilfælde indtræffe, at levende Væsener generis fem. og neutr. bleve forbundne med hinanden som Subjecter, da maatte Prædicatets Genus bestemmes efter det naturlige Kjøen, man tænkte sig ved det neutrals Substantiv. Om der saaledes efter Subjecterne *soror tua et eius mancipium* skulde følge f. Ex. *inventi* eller *inventæ sunt*, vilde beroe paa, hvorvidt der ved *mancipium* skulde forstaaes en Slave eller en Slavinde.

2) Ere Subjecterne livløse Gjenstande, da staaer Prædicatet sædvanligen i Neutrum. F. Ex. *Labor voluptasque societate quadam inter se naturali iuncta sunt.* — *Secundæ res, honores, imperia, victoriæ fortuita sunt.*

Ann. 1. Ofte staaer dog ogsaa her Prædicatet i Neutrum endogsaa da, naar Subjecterne have eet og samme fra Prædicatet forskjelligt Genus. F. Ex. *Pax et concordia victis utilia, victis tantum pulcra sunt*; ihvordel Femininum ogsaa efter No. 1 vilde have været rigtig.

Ann. 2. Men meget ofte retter Prædicatet sig ogsaa i Genus (og da tillige i Numerus) efter et enkelt af Subjecterne, som det, der enten er det vigtigste, eller staaer nærmest ved Prædicatet. F. Ex. *Visa nocturno tempore faeces ardorque coeli*. — Cingetorigi principatus atque imperium est *traditum*.

- 3) Ere Subjecterne en Blanding af levende og livløse Gjenstande, da antager Prædicatet det Subjects Genus, hvorpaa det nærmest eller fornemmeligen gaaer. F. Ex. *Neque vero Thrasybulus non contemptus est primo a tyrannis atque eius solitudo*. — *Rex regiaeque classis una profecti*.

Ann. Man finder dog ogsaa Neutrum; f. Ex. *Romani regem regnumque Macedoniae sua futura sciunt*.

2. I Henseende til Numerus:

- a) Prædicatet staaer i Pluralis, naar Subjecterne betragtes som en Flerhed, d. e. som saadanne, der høre sammen formedelst deres Antal.

Denne Regel gjelder især, naar Subjecterne enten samtlige eller tildeels ere Personer; f. Ex. *Antonius et Octavianus vicerunt Brutum et Cassium apud Philippis*. — *Pompeius, Lentulus, Scipio foede perierunt*.

Men Regelen gjelder ogsaa meget ofte, naar Subjecterne ere livløse Gjenstande, og fornemmeligen da, naar dog eet af disse Subjecter er en Person, eller endog alle rede selv staaer i Pluralis. F. Ex. *Beneficium et gratia homines inter se coniungunt*. — *Dum ætas, me-*

tus, magistri *cohibebant*. — Vita, mors, divitiæ, paupertas omnes homines vehementissime *permovent*.

b) Prædicatet staaer i Singularis

1) naar Subjecterne betragtes som en Heelhed, d. e. som saadanne, der samle sig til een Forestilling eller eet Begreb. S. Ex. *Senatus populusque Romanus intelligit*. — *Religio et fides anteponatur amicitiae*.

2) naar eet af Subjecterne — ofte fordi det ligesom omfatter de øvrige, eller paa anden Maade er det vigtigste — især bliver fremhævet; i hvilket Tilfælde Prædicatet da slutter sig til dette og tænkes gjentaget ved de øvrige Subjecter. S. Ex. *Dubitare visus est Sulpicius et Cotta*. — *Orgetorigis filia atque unus e filiis captus est*. — *Nunc mihi nihil libri, nihil literæ, nihil doctrina prodest*. — *Convicta est Messalina et Silius*. — Den her anførte Brug af et singularist Prædicat ved Subjecter, som ere Nomina propria, have Skribenterne, og fornemmeligen Digterne, benyttet med stor Frihed; dog bør i den profaiske Stil Pluralis ansees for den regelmæssige Form.

Ann. 1. Naar flere Subjecter ere forenede med hinanden ved den disjunctive Conjunction *aut*, staaer Prædicatet regelmæssigen i Singularis; s. Ex. *Si Socrates aut Antisthenes diceret*; Nøndt Exempler paa Pluralis ogsaa findes, som: *Si quid Socrates aut Aristippus contra morem consuetudinemque civilem fecissent*; — men ved det dobbelte *aut* — *aut* bør Singularis bruges ubetinget.

Ann. 2. Ligledes er Brugen af Singularis regelmæssig efter Subjecter, der ere forbundne ved de copulative Conjunctioner *et* — *et* og *nec* — *nec*; s. Ex. *Et Pompeius et Flaccus secutus est*. — *Q. Catulum neque periculi tempestas neque honoris aura*

potuit umquam de suo cursu vitæ demovere. — Men ved den første af disse Forbindelser findes ogsaa Pluralis; f. Ex. *Et Q. Maximus et L. Paullus et vester Gallus et M. Cato fuerunt*; hvorimod Pluralis ved *nec* — *nec* er sjældnere, og kun synes at burde bruges da, naar Subjecterne ere af forskjellig grammatisk Person; f. Ex. *Veterani maxime indignabantur, quod in decemviris neque Cæsar neque ego habiti essemus.*

3. I Henseende til Personen: Hvis denne er forskjellig hos de forskjellige Subjecter, bruges i Prædicatet

- a) den første, naar et af Subjecterne hører til første Person; f. Ex. *Ego et Cicero valemus.* — *Ego et vos scimus inurbanum lepido seponere dicto.*
- b) den anden, naar Subjecterne høre baade til anden og tredje Person; f. Ex. *Errastis*; Rulle, vehementer, et tu et nonnulli collegæ tui. — *Quid est, quod tu aut illa hoc nomine cum fortuna queri possitis?*

Num. Men hyppigen, og især ved Modsetninger og ved Inddelinger med *et* — *et*, retter Prædicatet sig i Person efter det nærmest staaende Subject; f. Ex. *Vos ipsi et senatus frequens restitit.* — *Ego in tuto et ille in periculo esse coepit.* — *Et tu et omnes homines sciunt.*

§. 8.

Sideordnet Forhold mellem Substantiver og deres Bestemmelsesord.

Det Forhold, som i denne Henseende finder Sted, er af en dobbelt Natur, og frembringes enten ved Apposition eller ved Tilføielse af et Biord.

I. Ved Apposition forstaaes et saadant Forhold mellem et Substantiv og et nominalt Bestemmelsesord, at dette sidste ligesom er fremgaaet af hiint, og nu som et forklarende Tillæg umiddelbart stilles ved Siden deraf (appositur). Et saadant Bestemmelsesord kaldes derfor et Appositum, og

retter sig regelmæssigen efter Hovedordet i *Casus*, og, saa vidt som muligt, ogsaa i *Genus* og *Numerus*.

Ann. Bestemmelsesordet er her sædvanligen et *Substantiv*, men dog ogsaa undertiden et *Adjectiv*, *Participium* o. dsl.

1. I Henseende til *Beskaffenheden* af det Forhold, som udtrykkes ved *Appositionen*, bemærkes, at *Appositum*

a) enten indskrænker sig til at bestemme Hovedordet i og for sig, uden noget andet Hensyn; f. Ex. *Persarum rex Darius Scythis bellum intulit*. — *Mons sacer trans Anienem amnem est*. — *Duæ urbes potentissimæ, Carthago et Numantia*, ab eodem *Scipione sunt deletæ*.

b) eller bestemmer Hovedordet ogsaa med Hensyn til *Prædicatet*; f. Ex. *Cato senex scribere historiam instituit*, C. begyndte at skrive en Historie i sin *Oldingsalder*. — *Socratem, sapientissimum virum, Athenienses interfecerunt*, Ath. dræbte S., uagtet han var den viseste Mand.

Ann. Det her angivne Forhold tilkjendegives ofte i *Dansten* ved *Forbindelsesordet* som. Derimod bliver i *Latinen* en tilsvarende *Conjunction*, som *ut*, *velut*, *tamquam*, *quasi*, iffun da anvendt, naar der ved *Appositionen* skal antydes en *Sammenligning*. F. Ex. *Cicero ea, quæ nunc usu veniunt, cecinit ut vates*. — *Ægyptii canem et felem ut deos colunt*. — *Ficta omnia celeriter tamquam flosculi decidunt*.

2. I Henseende til den *grammaticalske Overeensstemmelse* mellem *Appositum* og dets *Hovedord* gjælde i det Hele de samme Regler, som ovenfor ere givne angaaende *Prædicatets Nomen*, saaledes nemlig, at,

a) hvis *Appositum* er et *Adjectiv*, da stemmer det overeens med sit *Hovedord* baade i *Genus*, *Numerus* og *Casus*; F. Ex. *Ennius, et sapiens et fortis. Pompeius, a militibus desertus*.

b) hvis Appositum derimod er et Substantiv, da staaer dette altid i samme Casus som Hovedordet; i Henseende til Genus og Numerus hør Overeensstemmelsen iagttages, hvor den er mulig; f. Ex. *Philosophia, inventrix legum, magistra morum et disciplinae. — Athenæ, inventrices omnium doctrinarum.* I andre Tilfælde er en fuldkommen Overeensstemmelse baade i Genus og Numerus enten ganske eller tildeels umulig; f. Ex. *Corioli oppidum. — Adulatores, pessimum genus hominum. — Ludi Floralia ac Megalesia. Opes, irritamenta malorum.*

Num. 1. Et Appositum, hvis Hovedord staaer i Vocativ, skal regelmæssigen staae i samme Casus; f. Ex. *Pompei, meorum prime sodalium!* — *Prima dicte mihi, summa dicende Camoena, Mæcenas!* — Imidlertid finder man her ikke sjældent, især hos Digterne, at det staaer i Nominativ; f. Ex. *Audi tu, populus Albanus!* — *Proiice tela manu, sanguis meus!* Her synes altsaa det Stærke i Udraabet under Overgangen til Bestemmelsesordet at have tabt eller opløst sig i en simpel Subjects = Forestilling.

Num. 2. Naar flere Hovedord have et fælleds Appositum, da staaer dette i Pluralis; f. Ex. *Cicero et Antonius Consules. — Eupolis, Cratinus Aristophanesque poætæ. —* Saaledes ogsaa med det fælleds Familie- eller Slægtsnavn efter forskellige Fornavne; f. Ex. *Cneius et Publius Scipiones — Orationes Lucii et Caii Aureliorum Orestarum.*

Num. 3. Naar Appositum betegner en speciellere Gjenstand, der hører ind under den almindeligere Forestilling, som ligger i Hovedordet, da udtrykkes dette Forhold ofte ved den possessive Genitiv; f. Ex. *oppidum Antiochiæ; amnis Eridani;* — men dog er Brugen af de lige Casus her almindeligere; f. Ex. *oppidum Genabum; mons Cevenna* o. s. v. — Digterne, og undertiden ogsaa Historiefriberne, omdanne ofte Egennavne, naar de staae i et saadant Appositionsforhold, til Udvælgte; f. Ex. *Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus. — Fabium nomen ingens post tres continuos consulatus habitum.*

Num. 4. Naar den i et possessivt Pronomen liggende Person udgjør Hovedordet i en Apposition, maa Appositum staae i Genitiv, som den Casus, der udtrykker det i Possessivet indeholdte Eiendomsbegreb; f. Ex. *Tuum, simplicis hominis, pectus vidimus.* — *Studium tuum, adolescentis, perspexi.*

Num. 5. En Undtagelse fra Regelen om den grammaticalste Overensstemmelse i Appositionen finder Sted, naar der efter et Stedsnavn i Genitiv paa det Spørgemaal hvor? følger et Appositum; thi dette staaer da i Ablativ enten med eller uden *in*, og ikke i Genitiv. F. Ex. *Antiochiæ, celebri quondam urbe et copiosa.* — *Albæ constiterunt, in urbe opportuna.*

Num. 6. Undertiden gaar Appositum paa en heel Sætning; f. Ex. *Pauci Centurionum Tribunorumque in Gallia geniti reservantur, pignus societatis.* — *Decretum est, ut dies, quo cepisset imperium Caius, Parilia vocaretur, velut argumentum rursus conditæ urbis.* — Duvendt er Appositum selv undertiden en Accusativ med Infinitiv eller et Gerundium; f. Ex. *Gravis illa est et plena dignitatis dicendi facultas, . . . posse consilio atque oratione et senatus et populi et eorum, qui res iudicant, mentes permovere.* — *Numquam ingenium idem ad res diversissimas, parendum atque imperandum, habilis fuit.*

II. Ved et Biord forstaaes et adjectivisk Bestemmelsesord, der slutter sig saa nøie og umiddelbart til sit Hovedord, at begge Forestillinger, skjøndt de hver for sig ere forskjellige, dog ligesom samle sig i een. Et saadant Biord svarer altid til sit Hovedord i Genus, Numerus og Casus.

1. Med Hensyn til Bestaaffenheden af dette Forhold, gjælder det her, ligesom ovenfor ved Appositionen, at Biordet
- a) enten udelukkende tjener til at bestemme Hovedordet; f. Ex. *Magna pars Aquitaniæ sese Crasso dedit. Præteritum tempus numquam revertitur.* — *Fit publici consilii particeps.*
 - b) eller bestemmer Hovedordet med et vist Hensyn til Prædicatet; f. Ex. *Senatus frequens convenit, Senatet kom sammen i talrig Mængde.* — *Cæsar explorat,*

quo commodissimo itinere vallem transire posset,
 E. undersøger, hvilken der var den beqvemteste Wei til
 at komme igjennem Dalen.

Num. Dgfaa flere adjectiviske Begreber kunne som Biord
 sættes i Forbindelse med eet Hovedord, og da sammensattes de
 enten som et sammenhørende Heelt under een Forestilling, saaledes
 at det ene Biord er ordnet ind under og bestemmer det andet;
 f. Ex. *Columna aurea solida*, hvor aurea nærmest bestemmer co-
 lumna, men solida atter bestemmer det hele Udtryk aurea co-
 lumna; — saaledes ogsaa: *Privata navis oneraria maxima*. —
Triginta tyranni crudelissimi; — eller de slutte sig saaledes til
 Hovedordet, at det ene ikke bestemmer det andet, men at de hver
 for sig angive en særskilt Bestemmelse med hiint; f. Ex. *Loca*
adosa ac silvestria. — *Grave bellum perditurnumque*.

2. Med Hensyn til den grammaticalste Overeens-
 stemmelse mellem Biordet og dets Hovedord mærkes:

- a) Naar eet og samme Hovedord skulde gjentages, hver Gang
 med sit særegne Biord, da kan enten det ene Biord sættes
 foran Hovedordet, og det andet bagved, forbundet ved en
 copulativ Conjunction; f. Ex. *Quarta legio et Marcia*,
 eller Hovedordet sættes i Pluralis med de forskjellige
 Biord foran sig i Singularis; f. Ex. *Quarta et Marcia*
legiones.
- b) Naar flere Hovedord af forskjelligt Genus eller Numerus
 have eet og samme Biord tilfældes, da bliver dette enten
 gjentaget ved hvert især, eller sat umiddelbart foran eller
 bagved det første, eller efter det andet, og retter sig da
 i Genus og Numerus efter det, ved hvilket det staaer.
 f. Ex. *In his nullus labor, nulla industria, nulla*
cura est. — *Præstantissimum studium atque do-*
ctrina. — *O morem præclarum disciplinamque!* —
Genus institutorum et rationum mearum dissimile est.

B. Læren om underordnede Forhold.

§. 9.

Underordnede Forhold finde Sted i en Sætning, naar enten Subjectet eller Prædicatet eller nogen som helst Deel af samme træder i Forbindelse med et Bestemmelsesord, der er afhængigt af sit Hovedord, og nu, for saa vidt som det er muligt, tilkjendegiver denne Afhængighed ved Flexionsformens Forandring.

1. Det underordnede Bestemmelsesord kan være

- a) et nominalt Begreb (hvorunder ogsaa Gerundialformen henføres), hvilket da er styret af et Hovedord, der enten selv er et Nomen (saavel Substantiv som Adjectiv); f. Ex. *Liber patris*; *memor beneficiorum*; *cupidus discendi*; — eller et Verbum; f. Ex. *habuit orationem*; *nocet reipublicæ*; — eller en Partikel (saavel Adverbium, som Præposition og Interjection); f. Ex. *naturæ convenienter vivere*; *proficisci in Italiam*; *hei mihi misero!*
- b) et Verbum, hvilket dog i Regelen er styret af et andet Verbum; f. Ex. *audeo dicere*; *nolo mentiri*.
- c) et Adverbium, hvilket da enten kan være afhængigt af et Adjectiv eller et Verbum eller et andet Adverbium; f. Ex. *valde doctus*; *rem bene gerere*; *satis eloquenter*.

Anm. For saa vidt som det underordnede Bestemmelsesord er et Verbum, behandles dets Forbindelse med Hovedordet bedst under Læren om Infinitiv; — for saa vidt som det er et Adverbium, slutter det sig uden videre Forandring til sit Hovedord.

2. De forskjellige Former, ved hvilke et nominalt Bestemmelsesord tilkjendegiver sin Afhængighed af det overordnede

Hovedord, betegnes ved casus obliqui: *Genitivus*, *Dativus*, *Accusativus* og *Ablativus*.

Ann. De tvende casus recti: *Nominativus* og *Vocativus*, kunne her, hvor Talen er om et Uafhængighedsforhold, ikke komme i Betragtning. Vel udtrykke de begge en Forestilling, der staaer i et bestemt Forhold til en anden Forestilling, hvilket de ogsaa antyde ved en bestemt Flexionsendelse; men hvad *Nominativus* angaaer, da staaer den altid, som den egentlige *Subjectscasus*, i et uafhængigt Forhold til sit *Prædicat*; og i Henseende til *Vocativus*, da kan den ikke engang anses som en Deel af Sætningen. Denne *Casus*, som bruges til at fremhæve den Gjenstand, der tales til, for Opmærksomheden, er egentligen (ligesom *Interjectionerne*) at betragte som en Sætning for sig, der, paa samme Maade som en *Parenthese* eller et relativt Udsagn, slutter sig til den Sætning, hvori den er indlemmet. F. Ex. *Vincere scis, Hannibal* (d. e. *Hannibalem dico*, eller tu, qui es *Hannibal*), *victoria uti nescis*. — Meget ofte forenes en *Interjection* med *Vocativus*; f. Ex. *o dii boni!* — *pro sanete Jupiter!*

3. Ligesom de sandfelige Forestillinger, eller Forestillingerne om det, der er og bevæger sig i Rummet, altid gaae forud for den Jagttagelse, der skeer ved Anden, saaledes have ogsaa de oblique *Casus*former oprindeligen tjent til at betegne de Forestillinger, der nærmest foranlediges ved Rumsforholdene, hvorefter de da senere ere gaaede over til ogsaa at blive Udtryk for saadanne tilsvarende Forhold og Forestillinger, der alene kunne dannes ved Hjælp af Tænkningen. Det er altsaa vigtigt, saa vidt som muligt, at forfølge enhver *Casus* i dens Overgang fra det oprindelige Begreb til de senere Betydninger; men denne Overgang er ikke i alle Tilfælde lige umiddelbar eller kjendelig.

4. Begrebet om Rummet indeholder Forestillingen saavel om en Hvile i Rummet (eller en Væren paa Stedet — hvor?); som om en Bevægelse i samme, hvilken sidste atter kan betragtes enten med Hensyn til Stedet, hvorfra, eller til Stedet, hvorhen; af disse tre Forestillinger udtrykkes Bevæ-

gelsen fra Stedet og Hvilen paa samme ved Ablativ, hvorimod Forestillingen om en Bevægelse til Stedet ligger til Grund for Accusativ.

Ogsaa Genitiv og Dativ udtrykke oprindelige Forestillingerne om en Udgaalen fra og en Hengaaen eller Nærmelse til; dog ere disse Betydninger af de tvende sidstnævnte Casus i Latinen ikke vedligeholdte i deres fuldkomne Reenhed, men ere ligesom trængte tilbage eller modificerede.

Anm. De Rumforhold, der ligge til Grund for Accusativ og Ablativ, blive, for saa vidt som de antydes ved disse Casus alene, ikkun betegnede i deres hele Almindelighed. De speciellere Bestemmelser, under hvilke ethvert af disse Hovedforhold finde Sted, angives ved Præpositionerne, hvilke ifølge deres Begreb oprindelige ere Udtryk for Rumforhold. Saaledes kan Forestillingen om en Hvile eller en Væren paa Stedet nærmere bestemmes ved det specielle Hensyn til, om Gjenstanden befinder sig paa eller i, over eller under Stedet; Forestillingen om en Bevægelse til Stedet nærmere bestemmes ved Hensynet til, om Bevægelsen fæer ind i eller blot henimod Stedet, o. s. fr. — Ofte bruges Præpositionerne ikke saa meget i det her angivne Diemed, som blot til at fremhæve og mere anstueliggjøre det almindelige Forhold, hvilket da i saadanne Tilfælde ogsaa kunde have været udtrykt ved den blotte Casusform. Denne Brug af Præpositionerne, hvilke saaledes kun forekomme i Forbindelse med Accusativ og Ablativ, vedligeholder sig ogsaa, naar den oprindelige sandseelige Forestilling om Rummet dernæst overføres paa andre, ikke sandseelige, Forhold.

Genitivus.

§. 10.

Genitivus antyder i Almindelighed og ifølge sit Grundbegreb et saadant Forhold mellem tvende Gjenstande, at den ene findes i eller ved den anden, som den, hvorfra den er udgaaet, eller hvorved den er frembragt og foranlediget.

Det er altsaa denne sidstnævnte Gjenstand, der nærmere bestemmer den første, og saaledes kommer til at staae i Genitiv.

§. 11.

Men det afhængige Forhold, som udtrykkes ved Genitiv, kan opfattes paa en dobbelt Maade. Thi enten tilkjendegiver Genitiven (Bestemmelsesordet) alene det, som frembringer, foranlediger eller indeholder noget Andet (Hovedordet), i hvilket Tilfælde den kaldes *Genitivus subiectivus*; eller den antyder, at Bestemmelsesordet selv tillige bliver Gjenstand for en Indvirkning, der udgaaer fra, eller gaaer tilbage paa det fra Hovedordet, og kaldes da *Genitivus obiectivus*.

Genitivus subiectivus.

§. 12.

I den subjective Retning fremtræder denne Casus som 1) *genit. possessivus*, 2) *gen. partitivus*, 3) *gen. qualitatis*.

I. Ved *Genitivus possessivus* betegnes en Gjenstand, under hvilken en anden er indbefattet som Noget, der tilhører den. Genitiven kan her enten være umiddelbart afhængig af det styrende Ord, eller være forbundet dermed ved et copula, i hvilket Tilfælde Hovedordet kan tænkes gjentaget; som: *liber patris*, eller *hic liber est patris* sc. *liber*. — Men dette Forhold kan ikke altid ligeledes udtrykkes ved Genitiv i Danishen, hvorimod det her ofte maa betegnes ved en Omskrivning; (see nedenfor flere af de anførte Exempler).

Ifølge denne almindelige Forestilling om et Eiendomsforhold kan det ved Genitiv udtrykte Bestemmelsesord siges at indbefatte Hovedordet paa følgende Maader:

1. Genitivus possessivus udtrykker det, der medfører noget Andet, altsaa tillige det, hvorpaa, hvori, hvorved en anden Gjenstand findes; saaledes at Genitiven kan siges at betegne Grunden eller det Bevirkende, hvorimod det styrende Ord angiver den dermed følgende Bestanddeel, Frembringelse, Egenkab, Livsytring, Sindsstemning o. s. v. Dette Forhold kan folgelig finde Sted

- a) enten i sandfelig (materiel) Betydning, hvorved altsaa Genitivens Grundbegreb nærmest udtrykkes; f. Ex. *fructus arborum*; *caput leonis*; *ostium Tiberis*.
- b) eller overført paa andre ikke sandfelige (immaterielle, abstracte) Forhold; f. Ex. *Ciceronis libri* (de af C. skrevne Bøger). — *Polycleti signa plane perfecta sunt*. — *Varia sunt hominum iudicia*. — *Belli calamitas*. — *Odium inimicitiarum*. — *Amor dei* (den Kjærlighed, som er hos Gud, eller som Gud har). — *Discendi voluptas*. — *Pyrrhi bellum* (den af P. oprakte Krig).

Ann. 1. Ordet *filius* bliver under dette Forhold undertiden ubeladt, især ved udenlandske Navne; f. Ex. *Hannibal Gisgonis*; *Seleucus Antiochi*.

Ann. 2. Hvis det styrende Substantivum har et Præteritum Partic. hos sig som Biord, da bruges ofte istedetfor Genitiv Præpositionen *a* eller *ab* med Ablativ; f. Ex. *Res ab Atheniensibus gestæ* istf. *Atheniensium res gestæ*.

Tillæg. Paa denne Regel grunder sig ogsaa Genitiven

- a) efter Substantivet instar (Billede, Efterlignelse), hvilket kun forekommer i Nominativ og Accusativ; saaledes at altsaa instar rei alicuius egentligen betyder: "ifølge det Billede, Mønster, Exempel, som en Ting indeholder, frembyder o. s. v.," dernæst: "i Lighed, Overensstemmelse med," "ligesom," "det Samme som," o. s. fr.

Æ. Gr. *Instar montis equus*, en Hest lig eller ligesom et Bjerg. — *Plato mihi unus instar est millium*, Pl. alene gjelder mig lige saa meget som Tusinde.

- b) ved Ablativerne *causa*, *gratia*, *ergo*; altsaa egentligen "ifølge den Grund, som Noget indeholder, medfører;" dernæst "paa Grund af," "formedelft," "for — Skyld" o. s. fr. Disse Ord staae altid bagefter Genitiven. Æ. Gr. *Multi utilitatis causa fingunt amicitias*. — *Bestias hominum gratia generatas esse videmus*. — *Demosthenes corona aurea donabatur virtutis ergo benevolentiaque erga populum*. — Endvidere, i Sammenhæng med denne sidste Regel:
- c) ved de upersonlige Verber *interest* og *refert* (det er magtpaaliggende), hvor den Gjenstand, hvem Noget er magtpaaliggende, staaer i Genitiv, hvilken Casus her kan forklares af det underforstaaede *causa* eller *gratia*. Æ. Gr. *Interest omnium recte facere*. — *Semper Milo, quantum interesset Clodii, se perire, cogitabat*. — *Improbum insignire, exempli nonnihil, non insignire, humanitatis plurimum refert*.

Num. 1. Istedetfor Genitiv af de personlige Pronominers 1ste og 2den Person samt af Reflexivet bruges altsaa i denne Forbindelse Abl. Sing. Fem. af de tilsvarende Possesiver *mea*, *tua*, *sua*, *nostra*, *vestra*, ogsaa undertiden *cuius* for *cuius*. Æ. Gr. *Illud mea magni interest, te ut videam*. — *Tua quod nihil refert, percentari desinas*. — *Vestra hoc maxime interest*.

Num. 2. Hvor meget eller hvor lidt Noget er En magtpaaliggende, udtrykkes enten ved Prisens Genitiv (see nedenfor), eller ved Adverbier, eller ved Neutra af Adjectiver eller Pronomina, hvilke da ere brugte som Adverbier, som *multum*, *permultum*, *magnopere*, *magis*, *maxime*, *plus*, *plurimum*, *parum*, *minus*, *minimum*, *minime*, *aliquantum*, *tantum*, *quantum*, *nihil*, *valde*, *vehementer* o. fl.

Ann. 3. Svad der er En magtpaaliggende, udtryffes enten ved den enkelte Infinitiv, eller ved Accusativ med Infinitiv, eller ved en Sætning, der er indledet med Conjunctionen *ut* (eller *ne*) eller med et Spørgeord. Undertiden bruges ogsaa *Neutrum* af et Pronomen, som *id*, *hoc*, *illud*, *quid*, *quod*; men yderst sjældent bruges Verbet personligt med et Substantiv som Subject i Nominativ, f. Ex. *Nihil mea interest loci natura*.

(See Exempler til Ann. 2 og 3 ovenfor under Regelen).

d) i mange Forbindelser, hvilke i Latinen opfattes under det i Hovedregelen angivne Forhold, istedetfor at de i Danishen danne en Apposition. Dette er f. Ex. fornemmeligen Tilfældet ved *vox*, *nomen*, *verbum* og lignende Ord; som: *Ex amore nomen amicitiae ductum est* (det Navn Venfkab). — *Domini* appellationem semper exhorruit. — Saaledes ogsaa *urbs Patavii*; *oppidum Antiochiae*. Paa samme Maade: *Opportunum remedium ignis oblatum est* (et beqvemt Middel, nemlig Ilden, eller det, som Ilden frembød). — *Collectis ceteris causis eluvionis, pestilentiae, vastitatis &c.* (efterat have opregnet de andre Aarsager, hvorved Menneskeslægten ferminskes, nemlig eller som hidrøre fra Oversvømmelse, Pest o. s. v.).

2. Dernæst betegnes ved Genitivus possessivus den, som i egentlig eller indskrænket Betydning eier eller besidder Noget; f. Ex. *servi patris*; *domus Caesaris*; *Atheniensium* *respublica*. — *Hi libri sunt Ciceronis* (de Bøger, som C. eier). — *Totam Asiam populi Romani factam esse scimus*.

3. Endeligen betegnes ved denne Genitivus den Gjenstand, for hvilken Noget er eiendommeligt, saaledes at altsaa det styrende Ord angiver det, der er et Tegn, et Beviis paa, et Vidnesbyrd om Noget, det, der er Ens Natur,

Sag, Forretning, Pligt, Skyldighed, det, der tøber, anstaaer, egner sig for, vedkommer Noget eller Noget, o. s. fr. — Det afhængige og det styrende Ord ere her stedsse forbundne med Verbet sum. — *Æ. Gr. Nihil est tam augusti animi tamque parvi, quam amare divitias. — Cuiusvis hominis est errare, nullius nisi insipientis in errore perseverare. — Est adolescentis maiores natu vereri. — Est hoc Gallicæ consuetudinis. — Moris est Græcorum.*

Num. 1. Den samme Forestilling, som her indeholdes i den blotte Genitiv, kan naturligtvis ogsaa udtrykkes ved et eget Ord, der allerede i og for sig lader sig henhøre under det almindelige Begreb af en Eiendommelighed, som *res, negotium, officium, munus*. *Æ. Gr. Principium munus est resistere levitati multitudinis. — Oratoris officium est dicere ad persuadendum accommodate. — Non horum temporum, non hominum et morum negotium est. — Men saadanne Forbindelser henhøre ligestem under denne §. I. 1. b.*

Num. 2. Ligesom Pronomen possessivum her bruges istedetfor Genitiv af det personlige Pronomen, *Æ. Gr. non est mentiri meum*, saaledes kan man ogsaa undertiden istedetfor Genitiv af et Substantiv sætte det af samme afledede Adjectiv; *Æ. Gr. humanum est; imperatorium est; regium est; Romanum est, istf. hominis est &c.*

Num. 3. Istedetfor Genitiv kan ved abstracte Substantiver, med en liden Modification i Forestillingen, ogsaa bruges Nominativ; *Æ. Gr. stultitia est; mos est, istf. stultitiæ est; moris est &c.*

II. *Genitivus partitivus* tjener til at betegne en Gjenstand som et Heelt, i hvilket Noget indeholdes som en Deel af samme. Dette Hele kan 1) deels være et Stof, saaledes at det styrende Ord tilkjendegiver den Quantitet (det Maaal eller den Vægt), som deraf er taget, 2) deels være

en Fleerhed, saaledes at det styrende Ord tilkjendegiver de under denne Fleerhed indbefattede Enkeltheder.

1. De Ord, der udtrykke en Qvantitet af Gjenstande, der kunne maales eller veies (Qvantitativa), til hvilke ogsaa Lidsbegreberne henhøre, ere:

a) Substantiver, hvilke atter kunne angive enten en bestemt Qvantitet, som modius, amphora, libra, pondo, uncia, mina, talentum c. s. v., eller en ubestemt, som multitudo, pars, vis, copia, numerus, grex o. s. v. *Æ. Ex. Cæsar populo præter frumenti denos modios ac totidem olei libras trecenos quoque nummos viritim divisit. — Conon pecuniæ quinquaginta talenta civibus suis donavit. — Maximus vini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti.*

b) adskillige Neutra af Adjectiver og Pronominer, hvilke i denne Forbindelse bruges som Substantiver, dog ikkun i Nominativ og Accusativ Sing. — Saadanne Neutra ere: tantum, quantum, aliquantum, multum, plus, amplius, plurimum, minus, minimum, paullum, nimium, reliquum, dimidium, — hoc, id, illud, istud, idem, quid og quod med deres composita (aliquid, quidquid, quippiam, quidquam c. s. v.). *Æ. Ex. Tantum tibi pecuniæ dedi, quantum necesse esse putabam. — Minus habeo virium quam vestrum utervis. — Quod cuique temporis datur, eo debet esse contentus. — Tibi idem consilii do, quod mihimet ipsi.*

Num. 1. Ogsaa Adjectiver, der ere brugte som Substantiver, kunne styres af et saadant Neutrum i Genitiv, dog ikkun naar de gaar efter den 2den Declination. *Æ. Ex. Plus adipiscimur boni quam mali. — Quis nescit, primam esse historię le-*

gem, ne quid *falsi* dicere audeat? Derimod maae Adjectiver efter den 3die Decl. og Comparativer neutr. gen., ligesom ogsaa aliud, staae i lige Casus med det neutrale Adjectiv eller Pronomen; f. Ex. *aliquid memorabile; nihil triste; gravius aliquid; aliud quidquam; iffe aliquid memorabilis o. s. v.*

Ann. 2. En saadan substantivisk Brug af neutrale Adjectiver i Forbindelse med en genitivus partitivus, og det saavel i Singularis som i Pluralis, anvendes endnu med større Frihed af Digterne og Prosaisterne efter Cicero. Saaledes forekommer *summum montis; medium noctis; exiguum campi*, ifst. efter den sædvanlige Sprogbrug *summus mons; media nox; exiguus campus*; — endvidere: *summa pectoris; cuiusque artis difficillima; angusta viarum; amara curarum; extrema periculorum o. s. ft.*; ja endog med foregaaende Præposition: *in immensum altitudinis; ad ultimum vitæ o. fl.*

Ann. 3. Hvor det ikke kommer an paa at antyde et partitivt Forhold, behandles de ovenanførte Adjectiver og Pronomener ligesrem efter Reglerne for Biorde Forbindelse med deres Hovedord. F. Ex. *Quidam tantum studium tamque multam operam ponendam in philosophia non arbitrantur* (ifst. tantum studii eller multum operæ).

c) adskillige Adverbier, hvilke navnlig ere:

- 1) saadanne, som tilskjendegive en Qvantitet i Henseende til den større eller ringere Grad, hvori den foresindes, som: *satis, abunde, affatim, nimis, partim, parum*, f. Ex. *Cimon habebat satis eloquentiæ. — Armorum affatim erat captorum Carthagine. — Nonnulli nimis insidiarum ad capiendas aures adhibere videntur.*

Herunder henhøre ogsaa quoad i Forbindelse med Genitiven eius (for saa vidt som heri), og Stedsadverbierne huc, eo, quo, i den uegentlige Betydning indtil den eller hvilken Grad, saa= eller hvorvidt; f. Ex. *quoad eius fieri potest. — Huc arrogantie venerat. — Eo insolentiae processit.*

Ligeledes lader Udtrykket *minime gentium*, *ingenlunde*, for Intet i al Verden, sig forklare efter denne Regel.

Num. Disse Adverbier kunne ogsaa henføres til Sætningens Verbum alene, og opgive da den partitive Kraft; f. Ex. *Vobis semper auxilium adversus inimicos satis est.*

- 2) Stedsadverbierne *ubi*, *ubinam*, *ubicunque*, *ubivis*, *unde*, *hic*, *huc*, *eo*, *eodem*, *quo*, *quoquo*, *quovis*, *aliquo*, *ibidem*, *usquam*, *nusquam*, *longe*, hvilke forbindes med de Genitiver *gentium*, *terrarum*, *loci*, *locorum*, der saaledes tjene til at forstærke Udtrykket. f. Ex. *Ubi terrarum esses, ne suspicabar quidem.* — *Ubinam gentium sumus?* — *Ibidem loci res erit.* — *Migrandum Rhodum aut aliquo terrarum arbitrator.* — *Longe gentium absunt.*
- 3) nogle Tidsadverbier, navnlig a) *interea* og *postea* i Forbindelse med *loci*, hvilken Genitiv her ikke indeholder nogen Forstærkelse; f. Ex. *Te interea loci cognovi.* — *Consul postea loci pervenit in oppidum Cirtam.* — b) *pridie* og *postridie* i Forbindelse med *eius diei*; f. Ex. *Pridie eius diei Germani retineri non poterant, quin in Romanos tela conicerent.* — *Postridie eius diei Cæsar Bibracte ire contendit.*

Forbindelsen *tum temporis*, der først forekommer hos tidligere Skribenter, bør ei efterlignes.

2. De Ord, der udtrykke en Deel af en Fleerhed, eller Enkelthederne, der ere indbefattede under saadanne Gjenstande, der kunne tælles, ere:

- a) Substantiver, der betegne et Indbegreb af tællelige Gjenstande, som *legio*, *cohors*, *manipulus*, *cen-*

turia; ogsaa numerus, pars, decimæ, nemo, nihil.
 §. Ex. *Equorum pars magna nantes loris a pupibus trahebantur.* — Ser. *Tullius equitum ex primoribus civitatis duodecim scripsit centurias.*

Num. Dgsaa andre Substantiver, naar de betegne en Deel eller enkelte af en heel Slags, construeres paa denne Maade; f. Ex. *Tribunorum Subrium et Cerium milites adorti sunt minis.*

b) adskillige Adjectiver og Pronominer, som uter, alter, neuter, alteruter, uterque, utervis, alius, solus, nullus, multi, plurimi, plerique, pauci, quot, quotcunque, quotus, quotus quisque, aliquot, tot, ceteri, reliqui; — hic, ille, quis og qui med deres composita. §. Ex. *Tribuni promulgavere legem, ut consulum alter ex plebe crearetur.* — *Animalium alia rationis expertia sunt, alia ratione utentia.* — *Quotus quisque philosophorum invenitur, qui sit ita moratus ut ratio postulat?* — *Multæ istarum arborum mea manu sunt satæ.*

Herunder henhøre ogsaa omnes og cuncti, naar der ved tænkes paa enhver enkelt af alle; f. Ex. *Attalus Macedonum fere omnibus, ut manerent, persuasit.* — *Bætica cunctas provinciarum diviti cultu et quodam fertili nitore præcedit.*

Num. 1. Om andre Adjectiver gjelder her det Samme, som i Anmærkningen ovenfor under a. er bemærket om Substantiver; f. Ex. *Hannibal cum delectis peditum equitumque in Campaniam contendit.*

Num. 2. Den samme Bemærkning, som er gjort ovenfor II. 1. Num. 3, gjelder ogsaa om de under denne Regel henhørende Adjectiver og Pronominer; saaledes er multi milites forskjelligt fra multi militum.

c) **Comparativer og Superlativer af Adjectiver i Almindelighed**, for saa vidt som en Gjenstand, ved at tillægges disse Grader, særskilt fremhæves blandt de øvrige. Hertil slutte sig ogsaa nogle Adjectiver, som, skjøndt de have en positiv Form, dog ligesom have en superlativ Betydning, som *princeps*, den ypperste, fornemste; *medius*, den midterste; *unus*, den eneste. Da det Ord, der er udtrykt i Genitiv, maa tænkes underforstået ved Comparativen eller Superlativen, staae disse her i Almindelighed i samme Genus som Genitiven. F. Ex. *Maior Neronum*; — *prior horum*. — *Gallorum omnium fortissimi* sunt Belgæ. — *Theophrastus elegantissimus omnium philosophorum*.

Num. 1. Ofte retter Comparativen eller Superlativen sig i Genus ikke efter det Ord, som ved samme er underforstået, men efter et andet Ord, hvormed den er forbundet enten som Prædicat eller som Appositum. F. Ex. *Indus est omnium fluminum maximus*. — *Hordeum frugum omnium mollissimum est*.

Num. 2. Undertiden styres et Ord i Genitiv af en Superlativ, om endog denne sidste ikke hører ind under den Flerhed eller den Art af Gjenstande, som er betegnet ved Genitiven. F. Ex. *Themistocles plurima mala omnium Græcorum in domum Xerxis intulit*. — *Cæsar omnium fere oratorum latine loquitur elegantissime*.

d) **Talord**, saavel Cardinal- som Ordinaltal; f. Ex. *Equitum centum quinquaginta interfecti*. — *Sertinius sapientum octavus*.

Numærkninger til Genit. partitivus i Almindelighed.

Num. 1. Hos Historiekrivere og Digtere bliver ofte det Ord, der betegner det Hele, ligesom ved et Appositionsforhold, sat i samme Casus, som det, der angiver Delen, istedetfor at styres af dette i Genitiv; f. Ex. *Duæ filie harum altera occisa, altera*

capta est. — *Multitudo pars* procurrit in vias, *pars* ex tectis fenestrisque prospectant.

Ann. 2. Genitivus partitivus maa kun anvendes der, hvor virkelig en Deel af et Hele skal antydes. Hvor altsaa af et vist Hele alle eller samtlige Dele skulle angives, der forspinder det partitive Forhold, og begge Ledene blive hinanden fideordnede, hvorimod man i Danishen her ofte betjener sig af den partitive Form. F. Ex. *Corona audientium, quos video multos, Tilhørernes Kreds*, af hvilke jeg seer mange.

Ann. 3. Istedetfor ved Genitiv udtrykkes det partitive Forhold ogsaa ofte ved Præpositionerne *ex, de, in, inter, ante*, fornemmeligen ved Superlativer og *unus*. F. Ex. *Acerrimus ex omnibus nostris sensibus est sensus videndi. — Themistocles noctu de servis suis, quem habuit fidelissimum, ad regem misit. — Thales sapientissimus in septem fuit.*

Tillæg. En Art af partitiv Genitiv er den saakaldte *genitivus materiae* (Stoffets Genitiv), idet nemlig Stoffet kan betragtes som det Hele eller Almindelige, og enhver enkelt Ting, som bestaaer af dette Stof, ansees som en Deel af samme; f. Ex. *montes auri; flumina lactis; flumina nectaris.*

III. *Genitivus qualitatis* betegner enten en ydre Beseffenhed eller en indre Egenkab, ved hvilken en Gjenstand paa nogensomhelst Maade beskrives. — Egenkaben kan nemlig oprindeligen betragtes som det Almindelige, og Gjenstanden, hvilken den tillægges, som noget Enkelt, der hører ind under, eller besiddes, opfyldes, gjennemtrænges af en saadan Egenkab.

Denne Genitiv kan aldrig staae alene, men maa altid nærmere bestemmes ved et tilføiet Abjektiv. — Den kan enten

slutte sig umiddelbart til det styrende Substantiv, hver vi da i Danishen bruge Præpositionerne af, paa, med, eller som Prædicatsbestemmelse forbindes med samme ved Verbet sum, i hvilket Tilfælde den ogsaa kan udtrykkes ved har, besidder, bestaaer af o. desl.

Æ. Ex. Hamilcar secum in Hispaniam duxit filium Hannibalem *annorum novem*. — Volusenus erat tribunus militum, vir et *consilii magni et virtutis*. — Cæsar a fronte castrorum *pedum quindecim* fossam fieri iussit. — Latini coronam auream in Capitolium tulere *parvi ponderis*.

Xerxis classis *mille et ducentarum navium longarum* fuit. — Titus *facilitatis tantæ* fuit et *liberalitatis*, ut nemini quidquam negaret.

Tillæg. Paa denne Regel grunder sig ogsaa Brugen af *Genitivus pretii*, der tjener til at udtrykke en Gjenstands Værdi eller Priis — altsaa en Ægenstøb ved samme — efter de Verber, som bemærke at agte værd, stætte, vurdere, koste, kjøbe, sælge, leie, bortleie, som æstimo, duco, facio, habeo, pendo, puto, taxo, sum, sto, consto, prosto, liceo, veneo, emo, vendo, conduco, loco; — endvidere efter de Verber interest og refert, det er magtpaaliggende (see ovenfor I. 1. Tillæg c. Anm. 2).

De Genitiver, der angive Værdien, ere deels og fornemmeligen Adjectiver neutr. sing., som magni (aldrig multi), permagni, pluris (ikke maioris), plurimi, maximi, parvi, minoris, minimi, tanti, quanti, og de composita tantidem, quantivis, quanticunque; deels enkelte Substantiver, som flocci, nauci, pili, pensi, teruncii, assis — for en Ubetydelighed, for Intet. (Dog siges ogsaa: pro nihilo ducere, habere, putare).

§. Ex. *Magni* æstimamus eos, qui bene de patria meruerunt. — Nulla pestis generi humano *pluris* stetit quam ira. — Hephæstionem unum Alexander *plurimi* fecerat. — Mercatores non *tantidem* vendunt, *quanti* emerunt. — Judices rem publicam *floci* non faciunt. — *Magni* Romanorum intererat Carthaginem delere.

Ann. 1. Denne Genitiv udtrykker altid kun Tingens almindelige, ubestemte Værd, hvorimod en bestemt Angivelse af denne udtrykkes ved Ablativ. — Dog bruges Ablativ, navnlig *magno*, *permagno*, *plurimo*, *parvo*, *minimo*, *nibilo*, som almindelig Bestemmelse af Prisen, ved de Verber, der bemærke at sælge, Kjøbe, Køste; f. Ex. *Frumentum suum quam plurimo* vendidit. — *Parvo* fames constat, *magno* fastidium. Derimod er Genitiv af de sidstnævnte Ord brugeligst ved de Verber at agte værd, Skatte.

Ann. 2. Man finder ogsaa Prisens Genitiv ved saadanne Ord som *coeno*, *habito*; f. Ex. *quanti habitas?* hvad giver du i Huusleie?

Ann. 3. Efter denne Regel forklæres ogsaa de Talemaader *æqui consulere*, *boni consulere*, *æqui bonique facere*, — være tilfreds med, — finde sig i Noget som det er.

Genitivus objectivus.

§. 13.

Et objectivt Forhold staaer Genitiv, naar det Ord, hvoraf den er styret, ligesom udøver en tilbagevirkende Kraft, saaledes at nu Genitiven selv bliver Gjenstand (Object) for den Forestilling, der egentligen er udgaaet fra og foranlediget ved samme (see §§. 10 og 11). En saadan objectiv Genitiv styre følgende Ord:

1. De saa kaldte *Adiectiva relativa*, d. e. saadanne, som referere sig til, eller vise hen paa et andet Begreb, med hvilket de maae forbindes eller tænkes at være forbundne, for

at deres Betydning i det givne Tilfælde kan fuldstændiggjøres. Her til henhøre

- a) de Adjectiver, som udtrykke en Virksomhed af Forstanden eller Tænkningen (en Videnskab, Kundskab, Erfaring, Mening, Dom, Erindring o. desl., samt de modsatte Begreber), som *sciens, conscius, inscius, nescius, gnarus, ignarus; peritus, imperitus; prudens, imprudens, rudis; memor, immemor; providus, consultus, certus* o. fl. *Æ. Er. Conscia mens recti. — Conon erat prudens rei militaris. — Apud Platonem Socrates se omnium rerum inscium fingit et rudem. — Omnes immemorem beneficii oderunt. — Facio te consilii mei certiozem.*

Num. 1. *Conscius* tager Tingen, hvori man er medvidende, til sig baade i Genitiv og Dativ; *Æ. Er. Cædis conscia fuerat. — Huic facinori tanto mens tua conscia esse non debuit. — Derimod kan Personen, med hvem man er medvidende, kun staa i Dativ; altsaa: sibi conscium esse alicuius rei.*

Num. 2. *Consultus* og *peritus* findes ogsaa med Ablativ, især i Udtrykkene *iure consultus* og *iure peritus* ved Siden af *iuris cons.* og *iuris peritus.*

- b) de Adjectiver, der udtrykke en Virksomhed af Villien og Sølelsen (Tilbøielighed, Begjæring, Stræben, Omhu, Kjærlighed, Eyst, Længsel, Haab, Tillid, Fortrydelse, Medhynk o. desl., samt de modsatte Begreber), som *studiosus, avidus, avarus, cupidus, curiosus, incuriosus, fastidiosus* o. fl.; til hvilke ogsaa navnlig maas henregnes Adjectiverne paa — *ax*, der have Begrebet af en Tilbøielighed, som *capax, fugax, tenax, rapax, pervicax, pertinax* o. s. v. *Æ. Er. Pythagoras sapientiæ studiosos appellavit philosophos.*

(3)

igen *plenus* med Genitiv, men *refertus* med Ablativ; *Æ. Er. Domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum.*

- d) mange Adjectiver, som udtrykke en Kiendommelighed for eller Lighed med, og det Modsatte (see herom under Dativ).
- e) *Participia presentis*, naar de, som rene Adjectiver, betegne blivende Egenskaber, og ikke blot, som Verber, antyde forbigaaende Handlinger eller Tilstande, i hvilket sidste Tilfælde de beholde Verbets Casus. *Æ. Er. Epaminondas adeo erat veritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur. — Romani semper appetentes gloriae fuerunt. — Qui famulus amanti domini quam canis? — Frigoris impatiens. — Fugiens laboris. — (Derimod appetens gloriam, fugiens laborem o. s. v. om den, som i et vist givet Tilfælde attraaer en vis Værelse, undslaaer sig for et vist Arbejde o. s. fr.).*

Ummærkning til Adiectiva relativa i Almindelighed.

Digterne og senere Prosaister have efter Grækerne Wiis med megen Frihed udvidet denne Brug af Adjectiver med Genitiv, hvor man ellers betjener sig af Ablativ eller en Præposition. Saaledes forekommer især Genitiven *animi* efter æger, *anxius, atrox, captus, certus, lætus, nimius* o. fl. a.; men ogsaa saadanne Forbindelser som *dubius consilii, integer vitæ, sceleris purus, piger militiae, lassus maris, viarum*, og mange andre.

2. Alle abstracte Substantiver med activ Betydning, der hvert for sig kunne tænkes i mangfoldige Forbindelser, og derfor først ved at forbindes med et saadant Object give en bestemt og fuldstændig Forestilling. Til Substantiver af denne Art henhøre, foruden andre, ogsaa de, der svare i Betydning til de ovenfor anførte Adjectiver. Forholdet mellem begge Sub-

phos. — Græculi sunt *contentionis cupidiores quam veritatis*. — Memmius orator fuit *fastidiosus latinarum literarum*. — Tempus *edax rerum*. — *Iustitiæ tenax*.

Ann. Dgsaa æmulus, amicus, inimicus, invidus, familiaris findes undertiden med Genitiv, men opfattes da mere som Substantiver; f. Ex. *Æmulus atque imitator studiorum ac laborum meorum*. — *Temperantia est libidinum inimica*. — Somrene Adjectiver betragtede konstrueres disse Ord derimod med Dativ.

c) de Adjectiver, som bemærke en Kraft eller Duelighed til, en Deelagtighed i, en Mængde, Skyld eller Frugtbarhed af, en Sædvane o. desl., samt de modsatte Begreber, som potens, impotens; compos, impositus; particeps, socius; consors, exsors, expers, exheres; plenus, refertus, fertilis, fecundus, ferax, insatiabilis; inops, inanis, egēnus, ieiunus, sterilis; insolens, insolitus, insuetus o. fl. Ex. *Esse debet quisque animi ac libidinis potens*. — *Certe omnes virtutis compotes beati sunt*. — *Omnes participes sumus rationis*. — *Referta quondam Italia Pythagoreorum fuit*. — *Homines insueti laboris*.

Ann. 1. Dgsaa Adjectiverne reus, manifestus, noxius og compertus kunne siges at indeholde Begrebet af en Deelagtighed, og saaledes henføres under denne Regel. Ex. *Ille dives reus est iniuriarum*. — *De manifestis rerum capitalium supplicium sumendum*. — *Prætor homines sacrilegii compertos in vinculis Romam misit*.

Ann. 2. De Adjectiver, som bemærke en Skyld eller Mangel, forekomme ogsaa med Ablativ (see under Læren om Abl.), dog saaledes, at ved nogle af dem den ene Construction som oftest er hyppigere end den anden. Saaledes konstruerer Cicero sædvan-

stantiver udtrykkes i Danishen ved forskjellige Præpositioner: af, paa, efter, til, om, mod o. s. v. — Ex. *Scientia rei militaris*. — *Iucunda est memoria præteritorum malorum*. — *Catoni studium modestiæ, decoris, sed maxime severitatis erat*. — *Insitus est menti cognitionis amor*. — *Mirum me desiderium tenet urbis*. — *Lepidus declaravit, quantum haberet odium servitutis*. — *Curio magnam habet suarum rerum fiduciam*. — *Lucullus delectabatur mirifice lectione librorum, de quibus audiebat*. — *In homine virtutis opinio valet plurimum*.

Ann. 1. Denne Brug af Genitiv efter et Substantiv udstrækker sig ogsaa til mange Forbindelser, hvor det ene Substantiv ikke er et umiddelbart Object for det andet, men blot staaer ligesom i et fjernere objectivt Afhængighedsforhold til samme. Ex. *Quidam omnes vias pecunie norunt* (. . . alle Midler, hvorved man kan forskaffe sig Penge). — *Ex iniuria mulierum Sabinarum bellum ortum est* (formedelst den voldsomme Udfærd, man havde viist imod o. s. v.).

Ann. 2. Naar Brugen af Genitiv vilde foraarsage enten Mislyd eller Utydelighed, betjente Latinerne sig istedetfor samme ofte af en Præposition; f. Ex. *pietas in matrem* istf. *matris*; *amicitia eum his* istf. *horum*; *cura de re publica* istf. *rei publicæ*.

3. Udskillige Verber, som i Henseende til deres Betydning for det Meste svare til de ovenfor opstillede Adjectiver. — Saadanne Verber ere

a) nogle, som udtrykke en Virksomhed af Forstanden (sef. ovenfor 1. a), navnlig: *memini, reminiscor, recordor, erindrer mig Noget; obliviscor, forglemmer; moneo, admoneo, commoneo, commonefacio, erindrer, minder, paaminder En om Noget; hvilke tage den Ting, der erindres eller forglemmes, til sig i Genitiv*. Ex. *Animus meminit præterito-*

rum. — *Plancii meriti in me recordor.* — *Cæcina milites temporis ac necessitatis monet.*

Num. 1. Ved de Verber at erindre sig og forglemme staaer Objectet, naar det betegner en Ting, ogsaa ofte i Accusativ; f. Ex. *expugnationes, pugnas, triumphos recordari*; og især maa det staae i denne Casus, naar det er et Neutrum af et Pronomen; f. Ex. *id meminî; hæc oblitus sum.* — Ex derimod Objectet en Person, da staaer det sjældent efter disse Verber i Accusativ, dog altid efter *meminî*, naar det betyder at erindre sig eller mindes En, med hvem man har været Samtidig; f. Ex. *Cinnam meminî, vidi Sullam.*

Num. 2. Efter de i Num. 1 anførte Verber kan ogsaa følge Præpositionen *de* med Ablativ, især efter *meminî*, naar det betyder det Samme som *mentionem facere*, omtale; f. Ex. *De Herode et de Mettîo meminero.* Dog findes ogsaa i dette Tilfælde Accusativ. — *Recordor* konstrueres sædvanligen med *de*, naar Objectet er en Person; f. Ex. *Velim scire, cequid de te recordere.*

Num. 3. Efter *monco* og dets Composita bør Tingen, hvorum der mindes, ikke staae i Accusativ, undtagen naar det er et Neutrum af et Pronomen eller af et paa lignende Maade brugt Adjectiv; f. Ex. *illud te admoneo; unum te admoneo.* — Ellers siger man hyppigst *monere* Sc. *de re aliqua.*

Num. 4. Under denne Regel kan ogsaa henføres den impersonale Talemaade *venit mihi in mentem rei alicuius*; f. Ex. *Venit mihi Platonis in mentem.* Dog lige saa hyppigt staaer Gjenstanden som personligt Subject i Nominativ; f. Ex. *Numquam ea res tibi in mentem venire potuit.*

b) nogle, som udtrykke en Virksomhed af Sindet eller Sjælelsen (cfr. ovenfor 1. b), nemlig

- 1) *misereor* og *miseresco*, har Medlidenhed med, forbarmer mig, ynkes over, hvilke tage Gjenstanden for Sindsbevægelsen til sig i Genitiv, f. Ex. *Eorum misereri* opörtet, *qui propter fortunam, non propter malitiam in miseris sunt.* — *Generis miserescere tui.* — Den upersonlige Form *miseret* (ogsaa

capite uannare, *condemnaré* — *caput*, d. e. af alle sine borgerlige Rettigheder (til Landsflygtighed eller Død),” og *capitis accusare*, *arcessere*, *absolvere*, ”af

miseretur, og hos Terent. miserescit) tager tillige Subjectet til sig i Accusativ; f. Ex. *Miseret me huius hominis.*

Num. Miseror og commiseror, beklager, bevidner min

anklage eller frikjende En for en Forbrydelse, der vilde medføre hiin Straf"; — fremdeles det Udtryk: *voti* eller *votorum damnari*, egentligen "dømmes til at betale det Løfte, man har gjort for et Ønskes Opfyldelse"; deraf: "at faae sit Ønske opfyldt."

NB. Brugen af Genitiv som Betegnelse af Stedet, hvor? er her ikke taget med, da Forfatteren har afhandlet Reglerne om Stedsforholdene under Et efter Læren om Casus.

rum. — Plancii meriti in me recordor. — Cæcina milites temporis ac necessitatis monet.

Anm. 1. Ved de Verber at erindre sig og forglemme staaer Objectet, naar det betegner en Ting, ogsaa ofte i Accusativ; f. Ex. *expugnationes, pugnas, triumphos recordari*; og især maa det staae i denne Casus, naar det er et Neutrum af et Pronomen; f. Ex. *id meminî; hæc oblitus sum.* — Et derimod Objectet en Person, da staaer det sjældent efter disse Verber i Accusativ, dog altid efter *meminî*, naar det betyder at erindre sig eller mindes En, med hvem man har været Samtidig; f. Ex. *Cinnam meminî, vidi Sullam.*

Anm. 2. Efter de i Anm. 1 anførte Verber kan ogsaa følge Præpositionen *de* med Ablativ, især efter *meminî*, naar det betyder det Samme som *mentionem facere*, omtale; f. Ex. *De Herode et de Mettîo meminero.* Dog findes ogsaa i dette Tilfælde Accusativ. — *Recordor* konstrueres sædvanligen med *de*, naar Objectet er en Person; f. Ex. *Velim scire, eequid de te recordere.*

Anm. 3. Efter *monco* og dets Composita bør Tingen, hvorom der mindes, ikke staae i Accusativ, undtagen naar det er et Neutrum af et Pronomen eller af et paa lignende Maade brugt Adjectiv; f. Ex. *illud te admonco; unum te admonco.* — Ellers figer man hyppigst *monere* &c. *de re aliqua.*

Anm. 4. Under denne Regel kan ogsaa henføres den impersonale Talemaade *venit mihi in mentem rei alicuius*; f. Ex. *Venit mihi Platonis in mentem.* Dog lige saa hyppigt staaer Gjenstanden som personligt Subject i Nominativ; f. Ex. *Numquam ea res tibi in mentem venire potuit.*

b) nogle, som udtrykke en Virksomhed af Sindet eller Sjælfen (cfr. ovenfor 1. b), nemlig

- 1) *misereor* og *miseresco*, har Medlidenhed med, forbarmer mig, ynkes over, hvilke tage Gjenstanden for Sindsbevægelsen til sig i Genitiv, f. Ex. *Eorum misereri oportet, qui propter fortunam, non propter malitiam in miseris sunt.* — *Generis miserescet tui.* — Den upersonlige Form *miseret* (ogsaa

miseretur, og hos Terent. miserescit) tager tillige Subjectet til sig i Accusativ; f. Ex. *Miseret me huius hominis.*

Num. Miseror og commiseror, beklager, bevidner min Deeltagelse i, tage ligesvem Objectet til sig i Accusativ; f. Ex. *miserari sortem alicuius.*

- 2) de upersønlige Verber poenitet, piget, angrer, fortryder, er misfornøiet med, pudet, skammer mig ved, tædet, er fjed af, hvilke tage Sindsbevægelsens Gjenstand til sig i Genitiv, men Personen, hos hvem den findes, i Accusativ. F. Ex. *Sapientiam numquam sui poenitet.* — *Me civitatis morum piget tædetque.*

Num. 1. Meget sjældent blive de ovennævnte verba impersonalia brugte personaliter, som hos Terent. *non te hæc pudet?*

Num. 2. Neutra af Pronomina, saavel som ogsaa nihil, staae som Object ved disse Impersonalia i Accusativ, hvorimod et Substantiv maatte staae i Genitiv (sfr. ovenfor 3. a. Num. 5); f. Ex. *Sapientis est proprium, nihil, quod poenitere possit, facere.*

Num. 3. Ved pudet bliver ogsaa den Person, for hvem man skammer sig, udtrykt ved Genitiv; f. Ex. *Me tui pudet;* — ofte ogsaa uden Accusativ, som *pudet decorum hominumque.*

Num. 4. Gjenstanden for Sindsbevægelsen kan ogsaa udtrykkes ved en Infinitiv, eller ved en Sætning, der begynder med quod, eller med et Spørgcord; f. Ex. *Non poenitet me vivisse.* — *Is probus est, quem non poenitet, quam probus sit et frugi bonæ.*

- c) nogle, som udtrykke en Skyld eller Mangel (sfr. ovenfor 1. c. — See herom under Abl.).
- d) de Verber, som bemærke at beskylde, anklage, overbevise, fordømme, frikjende og lignende, ved hvilke Objectet, der angiver Skylden eller Forbrydelsen, som det, hvori Noget er deelagtig, staaer i Genitiv (sfr.

evenfer 1. c. Num. 1.). Saadanne Verber ere: arguo, coarguo, insimulo, increpo; — accuso, ago, arcesso, cito, defero, interrogo, postulo, reum facio; — convinco, damno, condemno; — absolvo, libero, purgo c. fl. *J. Ex. Miltiades accusatus est proditionis.* — *Cæsar Dolabellam repetundarum postulavit.* — *Themistocles absens proditionis est damnatus.* — *Senatus nec liberavit eius culpæ regem, nec arguit.*

Num. 1. Istedetfor den umiddelbare Forbindelse af Verbet og Genitiv, bliver denne ofte styret af et mellemkommende Begreb, der er udtrykt i Ablativ, som *crimine, nomine, lege, iudicio*; *f. Ex. Alcibiades postulabat, ne absens invidiæ crimine accusaretur.* — *Nomine sceleris coniurationisque damnati sunt.* — Men denne Construction hører altsaa ikke ind under nærværende Regel.

Num. 2. Ved mange af de ovennævnte Verber bruges ofte istedetfor Genitiv en Præposition. Saaledes findes *de* med Abl. hyppigt i de Udtryk *accusare, condemnare aliquem de vi, de veneficiis.* — *Nomen deferre* konstrueres altid med *de.* — *Derimod* siges altid *accusare, damnare aliquem inter sicarios* (. . . for Snigmord). — *Accusare aliquem in re aliqua* er "at anklage En i en vis Henseende, i et vist Punkt."

Num. 3. Ogsaa Straffen, hvortil En dømmes, udtrykkes sædvanligen ved Genitiv, som *mortis, pecuniæ, multæ, sjældnere* ved Ablativ, men dog altid, naar Straffen angives som en bestemt Værdi eller Størrelse; *f. Ex. quindecim millibus æris, tertia parte agri damnare.* Fremdeles bruges *ad* og *in*, som: *damnare ad poenam, ad bestias* (. . . til at fastes for de vilde Dyr), *ad metalla* eller *in metallum* (. . . til at arbejde i Bjergrværkerne.

Num. 4. Særskilt bør mærkes det Udtryk: *capitis* eller *capite* *damnare, condemnare aliquem*, "at dømme En til Tabet af caput, d. e. af alle sine borgerlige Rettigheder (til Landsflygtighed eller Død)," og *capitis* *accusare, arcessere, absolvere*, "at

anklage eller frikjende En for en Forbrydelse, der vilde medføre
 hlin Straf"; — fremdeles det Udtryk: *voti* eller *votorum* da-
 mnari, egentligen "dømmes til at betale det Løste, man har gjort
 for et Dnskes Opfyldelse"; deraf: "at faae sit Dnske opfyldt."

NB. Brugen af Genitiv som Betegnelse af Stedet, hvor?
 er her ikke taget med, da Forfatteren har afhandlet Reglerne om
 Stedsforholdene under Et efter Læren om Casus.
